

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Vesna Alaber

Vloga globalizacije v podnebno varnostni politiki EU

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Vesna Alaber

Mentor: doc. dr. Uroš Svete

Somentor: asist. dr. Erik Kopač

Vloga globalizacije v podnebno varnostni politiki EU

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Vloga globalizacije v podnebno varnostni politiki EU

Svetovni družbi grozi možnost, da bo naraščanje hitrosti in obseg podnebnih sprememb v prihodnosti vodilo v spodkopavanje globalne varnostne stabilnosti. Varnostni izzivi 21.st., ki nastajajo kot posledica sprememb v podnebnju, pa zahtevajo učinkovitejše sodelovanje in komuniciranje prek tradicionalnih organizacijskih meja nacionalnovarnostnega sistema. Globalizacija, ki pod svojo kompleksnostjo definira procese vpletanja in prepletanja na vseh področjih in ravneh družbenih dogajanj in to v svetovnih razsežnostih, je kot takšna ključna za globalni odziv na podnebne spremembe, ki bi zmanjšal in morda celo preprečil negativne učinke na globalno varnost. V primeru nezmožnosti prilagajanja svetovne družbe novim izzivom podnebnih sprememb, se namreč lahko poveča verjetnosti ogrožanja varnosti oz. verjetnosti oboroženih konfliktov. EU deluje v smeri, ki bi ji prinesla vodilni položaj v mednarodnih pogajanjih o prevzemu nadzora na podnebnimi spremembami in skladno s tem razvija nabor opcij in akcij, ki bi ji omogočili uspešno soočenje s kompleksnostjo globalnega okolja, ki ga ogrožajo podnebne spremembe. Pri tem pa je njena ambicioznost s strani drugih akterjev mednarodne skupnosti marsikdaj poteptana in (namerno?) prezreta. V percepciji drugih akterjev namreč, lahko podnebne spremembe pomenijo ne le nevarnost, temveč za akterje v vzponu kot je EU, tudi nova možnost, da postane vodilna na svetovni ravni, pa četudi z vso manjšo ekonomsko moč in odsotnostjo vojaške moči.

Ključne besede: globalizacija, podnebne spremembe, evropska varnost, EU.

The role of globalization in the field of climate change and security policy of EU

World society threatens a risk that increasing speed and extent of climate change will lead to undermining of global security stability. Security challenges of 21.century that arises as a result of changes in climate, however, require more effective cooperation and communication across traditional organizational boundaries of the national security system. Globalization, which under its complexity defines processes of interference and intertwining in all areas and levels of social events in global dimension, is as such crucial for global response to climate change that would reduce and perhaps prevent the negative effects on global security. In case of inability of world society to adapt to the new challenges that arise from climate changes, may in fact increase the likelihood of security incidents or the likelihood of armed conflict. EU acts in a direction that would bring her a leading position in the international negotiations on the bail-out on climate change, and in accordance with this, EU is developing an effective set of options and actions for successfully coping with the complexity of the environment, which is threatened by climate change. However, her ambitious actions are from other actors of the international community often trampled and (intentionally?) ignored. In the perception of other actors namely, climate change could mean not only the danger but also possibility for actors on the rise as the EU to become a leading force in the world, even with smaller economic power in without greater military power.

Key words: globalization, climate changes, European security, EU.

KAZALO

1 Uvod	6
2 Metodološki okvir	8
2.1 Opredelitev problema in cilji proučevanja	8
2.2 Raziskovalno vprašanje	8
2.3 Metodologija.....	8
2.4 Struktura naloge.....	9
2.5 Temeljni pojmi	9
2 Globalizacija	10
2.1 Opredelitev globalizacije.....	10
2.2 Vrste globalizacije	12
2.2.1 <i>Ekonomska globalizacija</i>	12
2.2.2 <i>Politična globalizacija</i>	13
2.2.3 <i>Kulturna globalizacija</i>	13
2.2.4 <i>Informacijsko komunikacijska globalizacija</i>	14
3 Podnebne spremembe	15
3.1 Opredelitev podnebnih sprememb	15
3.2 Podnebne spremembe kot varnostna grožnja	18
3.2 Podnebne spremembe kot globalni odziv	21
4 Podnebne spremembe in varnost v EU	21
4.1 Spremenjena varnostna paradigma EU.....	23
4.2 Globalizacija in podnebno varnostna politika EU	25
4.3 EU kot vodilna sila v soočanju in prilagajanju podnebnim spremembam	25
5 Zaključek	32
Literatura	37

SEZNAM SLIK

Slika 3.1: Ilustracija: globalne podnebne spremembe.....	15
Slika 3.2: Proti novemu začetku.....	17

SEZNAM KRATIC

ARSO	Agencija republike Slovenije za okolje
EEA	<i>European Environment Agency</i> - Evropska agencija za okolje
EU	Evropska unija
IISD	<i>International Institute for Sustainable Development</i> – Mednarodni inštitut za trajnostni razvoj
IMF	<i>International Monetary Fund</i> – Mednarodni denarni sklad
IPCC	<i>Intergovernmental Panel on Climate Change</i> – Medvladni forum za podnebne spremembe
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
OECD	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i> – Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
SVPS	Služba vlade republike Slovenije za podnebne spremembe
SZVP	Skupna zunanja in varnostna politika
UNFCCC	<i>United Nations Framework Convention on Climate Change</i> – Okvirna konvencija Združenih narodov o podnebnih spremembah

1 Uvod

Konec hladne vojne je sprožil številne spremembe v mednarodnih odnosih, še posebej na področju varnosti (tako nacionalne kot mednarodne). Globalizacija, kot ključni trend prejšnjega in tega stoletja, je doprinesla različne globalne trende in svet soočila z raznoterimi globalnimi izzivi varnosti, med katerimi pa določeni vse bolj zahtevajo mednarodno koordinirano globalno politiko. Obvladovanje izzivov 21. st. bo torej od držav narekovalo videnje, razmišljanje in delovanje na globalni ravni kot še nikoli do sedaj. Svet je namreč nekoč obstajal dokaj ločeno, v smislu ne prevelike soodvisnosti, 21. stoletje pa prinaša novo vrsto izzivov, sproženih s strani različnih dogodkov na različnih ločenih predelih sveta, kar sproža naraščajočo mrežo vedno bližjih odnosov med subjekti mednarodnega sistema, ki se konstruira skozi procese globalizacije.

Vodilni globalni varnostni izziv, ki v svoji naravi potencira nujnost takšnega odzivanja, so v zadnjih letih postale vse bolj ogrožajoče podnebne spremembe. Slednje so tako iz obrobja prešle v ospredje mednarodnega političnega dogajanja, saj se neizogibnost globalizacijske negotove podnebne prihodnosti intenzivira in postaja vse bolj kompleksna. Izpuščanje ogljikovega dioksida (v nadaljevanju CO₂), ki je povezano s potrošnim življenjskim standardom, naj bi povzročalo učinek tople grede oziroma segrevanje ozračja, kar pa naj bi imelo katastrofalne posledice za celoten svet. Ogrožanje podnebnih transnacionalnih groženj varnosti se je tako preko globalizacijskih procesov razširilo na celoten svet. To zavedanje je sprožilo nujnost oblikovanja globalno podnebne politike, ki postopno postaja enakovredna vsem drugim, že ustaljenim politikam (npr. gospodarska). Podnebne spremembe so tako pridobile oznako množitelja že obstoječih groženj, ki naj bi s svojim posledicami vplival na številne politike, še posebej na varnostno.

Mednarodno varnostno okolje je bilo tako primorano na novo opredeliti koncept varnosti (torej vanj vključiti podnebne spremembe) in tudi pristop k reševanju novonastalih varnostnih zadev. Pri oblikovanju tako pomembnih razvojnih odločitev je namreč ključna participacija vseh akterjev mednarodnega kompleksa, a je v dejanskosti usklajenost med različnim državami težko doseči, čeprav težnja po varni skupni prihodnosti obstaja, tudi na globalni ravni. Tako najbolj razvite kot najbolj revne države, se že soočajo z vedno večjimi

podnebnimi problemi, a le redke so si soočanje z varnostnimi posledicami podnebnih sprememb zastavile tako zagnano in ambiciozno, kot je to storila EU.

Konstrukcija sodobnega sveta, katerega temelji bazirajo na globalni ekonomiji (le to pa »napaja« pospešeni razvoj komunikacijske in informacijske tehnologije), je tako pod preizkusom globalizacije, ki ne deluje le v smeri povezovanja državnih gospodarstev in komunikacij, temveč postaja ključna tudi pri preoblikovanju mednarodne politike in pri soočanju z globalnimi varnostnimi vprašanji. Kot takšna, globalizacija v prihodnje ponuja tri opcije: možnost združevanja sveta, možnost njenega razpada ali morda celo kombinacijo obojega. Vse pa je odvisno od delovanja vodilnih držav. Izhajajoč iz tega stališča, je aktivno angažiranje EU v podnebnem boju še posebej fascinantno in poraja vprašanje, s kakšnim (prikritim) namenom EU izkorišča aktualnost podnebnih sprememb in večdimenzionalnost globalizacijskih procesov. Je njen cilj res le krepiti mednarodno sodelovanje in »prevzeti del odgovornosti za svetovno varnost ter izgradnjo boljšega sveta«, kot je zapisala v uvodu Evropske varnostne strategije (Svet Evropske unije 2003)? Najverjetneje ne.

2 Metodološki okvir

2.1 Opredelitev problema in cilji proučevanja

V svojem delu sem skušala dognati, kako se EU v razmerah kompleksne globalne soodvisnosti sooča z varnostnimi posledicami podnebnih sprememb, kako jih poskuša razrešiti in ne nazadnje, kako uspešna dejansko je. Za osrednji cilj sem si zastavila, da ugotovim, kako (ne)spretno uporablja večdimenzionalnost globalizacije, kot neke vrste učinkovitega »orodja«, s katerim si potencialno lahko razširi in utrdi tudi svojo vlogo v kompleksnem mednarodnem sistemu, in to celo z odsotnostjo neke večje vojaške moči. Globalizacija se namreč, v svojih interdisciplinarnih razsežnostih izraža v širini svojega vplivanja, morebitnega transformiranja in učinkovanja, kar lahko EU omogoči, da postane avtonomen strateški akter v mednarodnem sistemu, pa četudi skozi podnebno politiko.

2.2 Raziskovalno vprašanje

Kakšna je vloga globalizacije v podnebno varnostni politiki EU?

2.3 Metodologija

Moje delo je rezultanta različnih tehnik in metod družboslovnega raziskovanja. Najprej sem z metodo zbiranja podatkov pridobila vso potrebno literaturo, kjer pa sem glede na aktualnost in resnost situacije, ki jo prinašajo podnebne spremembe na dnevni red globalne politike, zaznala presenetljivo pomanjkanje literature v slovenskem jeziku. V nasprotju s pomanjkljivim opusom znanstvenih monografij v slovenskem jeziku, pa sem z raziskovanjem naletela na kopico kvalitetne in aktualne literature v angleščini. Ravno tako so mi do mojih dognanj pripomogli internetni članki številnih avtorjev, tako tujih kot domačih. Uporabila sem metodo interpretacije primarnih virov (npr. UNFCCC), metodo deskriptivne/opisne analize (s katero sem zbrane podatke povzela in povezala v smiselno celoto) in analizo vsebine primarnih in sekundarnih virov .

2.4 Struktura naloge

Preden sem pričela z raziskovanjem vloge globalizacije na podnebno varnostno politiko EU, sem najprej morala poiskati skupno točko v številnih »poskusih« opredelitve pojma globalizacije, saj enotna opredelitev globalizacije ne obstaja. Tako je v prvem delu sprva predstavljena opredelitev fenomena globalizacije in krajša opredelitev oz. označitev ekonomske, politične, kulturne in informacijsko-komunikacijske globalizacije. V nadaljevanju sledi nazornejša opredelitev podnebnih sprememb ter označitev podnebnih sprememb kot izziv globalnega odzivanja ter grožnja varnosti. V nadaljevanju, skušam bralcu mojega dela podrobneje predstaviti in vizualizirati razvoj in kompleksnost, ki jo prinašajo podnebne spremembe v prihodnosti, še posebej njen vpliv na varnostno paradigmo. Osrednjo pozornost pa sem namenila vplivu globalizacije na podnebno varnostno politiko EU, pri čemer pa je bilo sprva potrebno natančno opredeliti ter prikazati povezavo oziroma učinkovanje podnebnih sprememb na konglomerat varnostnih nacionalnih politik, združenih pod taktirko EU, in sicer v kompleksnem mednarodnem okolju, ki se sooča s tovrstnimi globalnimi problemi.

2.5 Temeljni pojmi

Podnebno varnostna politika

Pojem, podnebno varnostna politika, se v pričujočem delu nanaša na varnostno politiko ki se sooča z posledicami podnebnih sprememb. Slednje namreč niso povezane le z vprašanji globalnega gospodarstva, revščine, migracij, izgube biotske raznovrstnosti, dostopnosti naravnih virov, temveč tudi z vprašanjem varnosti. Z vidika varnosti torej, so spremembe v podnebjju definirane predvsem kot multiplikator že obstoječih groženj: naraščanje gladine morja lahko vodi v izgubo ozemlja in mejne spore med državami; v primeru topljenja ledu na Arktiki se lahko vnamejo spori glede razmejnitve na morju, glede izkoriščanja naravnih bogastev na morskem dnu in odprtja novih plovnih poti; procesi degradacije tal že sedaj vplivajo na zmanjševanje pridelka in izgubo obdelovalnih površin, kar ima lahko za posledico množične migracije oziroma pojav okoljskih beguncev itd.

2 Globalizacija

2.1 Opredelitev globalizacije

Splošno sprejeta definicija globalizacije ne obstaja, dasiravno je ta beseda ena najbolj uporabljenih, zlorabljenih in politično najučinkovitejših besed (Beck 2003, 37), ki je v množično uporabo prišla v zadnjih treh desetletjih 20. stoletja. Poleg neenotnosti pri opredelitvi pojma globalizacije, obstajajo med različni teoretiki tudi nesoglasja o njenih začetkih. Navadno mnenja o tem variirajo glede na sprejete definicije, katere pogojujejo časovno in prostorsko umestitev globalizacije (Scholte 2005, 19). V širšem pogledu pa je treba izpostaviti, da globalizacija, torej elementi povezovanja in soodvisnosti sveta, stiki med različnimi kulturami, čezmejno gospodarsko poslovanje in politični odnosi med različnimi državami, niso nov pojav ampak segajo daleč nazaj v zgodovino (Baylis in Smith 2007, 64–70). To, kar danes tako zaznamuje in postavlja globalizacijo v ospredje je intenzivnost in multi-dimenzionalnost teh odnosov.

Globalizacija torej deluje in se nakazuje znotraj vseh vidikov družbenega življenja, vendar z različno stopnjo intenzivnosti ter hitrosti (Baylis in Smith 2007, 23–25). Zaradi številnih procesov, ki jih pokriva (od gospodarskih, vojaških, pravnih, ekoloških, kulturnih...) mnogi teoretiki menijo da bi pravzaprav morali govoriti v množini, o »globalizacijah« (Robertson in White 2007, 54). Pluralnost globalizacij argumentira tudi Ulrich Beck, ki zavrača reduciranje globalizacije zgolj na ekonomizem (2003, 35–41). Globalizacija v svoji »operacionalizaciji /.../ vodi v intenziviranje vzajemnih odvisnosti, ki presegajo nacionalne meje« meni Beck (2003, 72). Označi jo kot novo paradigmo moderne družbe in kot skupek različnih dimenzij, s katero se sesuje »sestav osnovnih podmen, znotraj katerih so doslej živele, bile organizirane in predstavljane družbe in države kot teritorialne, vzajemno razmejujoče se enote« (Beck 2003, 40–41). Globalizacija, pravi Beck, presega meje ter nas sili, da se »nanjo odzovemo z odgovorom in se /ji/ prilagodimo« (Beck 2003, 40). Tako opredeljena globalizacija umešča nacionalne države v transnacionalni družbeni prostor, ali po besedah Giddensa (v Beck 2003, 39) v »delovanje in (so)življenje prek razdalj (med na videz ločenimi svetovi nacionalnih držav, religij, regij, celin)«. Pojma globalizacije pa še zdaleč ne gre reducirati zgolj na enostavne medsebojne odvisnosti oz. na sam obstoj nadsnacionalnih in transnacionalnih institucij. Vloga nacionalnih držav je, da se naučijo delovati pod različnimi pritiski s strani

transnacionalnih akterjev, sicer brez potrebe po nekem nacionalno-državnem dovoljenju za obstoj globalizacije, meni Beck (2003, 56–60). Vsa večja soodvisnost in medsebojno usklajevanje ter dopolnjevanje varnostnih in drugih politik je namreč predpogoj za učinkovito in uspešno soočanje nacionalnih držav s transnacionalnimi problemi kot so podnebne spremembe ali kot pravi Beck (2003, 62) »globalne nevarnosti ustvarjajo globalno družbo«.

Podobno kot Beck tudi Scholte (2005, 64) koncept globalizacije razume v preseganju meja ter ga označi kot »rast superteritorialnih odnosov med ljudmi« (Scholte 2005, 59). Scholte kritično ovrednoti prenekatero definicije pojma globalizacije in poda poglobljeno razčlenitev le teh. Kot navaja, je globalizacija v družboslovni literaturi pogosto razumljena kot internacionalizacija (t.j. naraščanje mednarodne menjave), kot liberalizacija oziroma kot proces, ki odstranjuje uradne omejitve gibanja ljudi in resursov med državami, kot univerzalizacija (globalno v tem kontekstu pomeni vsepovsod prisotno) in kot vesternizacija še posebej v obliki amerikanizacije (Scholte 2005, 54–59). Scholte (2005, 59) vse te opredelitve zavrne in jim nasprotuje z opredelitvijo globalizacije kot deteritorizacije, preko katere lahko ljudje sodelujejo med seboj po celem svetu in na vseh področjih. Tovrstna interdisciplinarna razsežnost globalizacije se izraža v širini njenega učinkovanja, transformiranja in vplivanja na ekonomijo, politiko, kulturo, varnost, ekologijo, telekomunikacije, zakone in ne nazadnje na našo družbeno zavest (Scholte 2005, 67–75).

Stiglitz (2002, 4) v globalizaciji vidi tako pozitivne kot negativne učinke njenega »delovanja« in tako izpostavlja protislovno naravo globalizacije, ki na eni strani mnogim državam omogoča bliskovit razvoj na številnih področjih (npr. gospodarstvo), medtem ko ima njeno učinkovanje za države v najrevnejših predelih sveta, za okolje ter nenazadnje za stabilnost svetovnega gospodarstva predvsem negativne učinke. Kot argumentira avtor, problem ni v sami globalizaciji, temveč predvsem v mednarodnih organizacijah, ki sooblikujejo pravila delovanja v mednarodni skupnosti skladno z interesi razvitih držav. Na heterogenost globalizacije, ki prinaša tako pozitivne kot negativne vplive, so opozarjali že številni teoretiki, tudi eden izmed prvih razlagalcev globalizacije, Roland Robertson (1994, 141), ki e globalizacijo opredelil kot »koncept, ki se nanaša tako na zgoščevanje samega sveta, kakor tudi na vedno večje zavedanje in dojemanje sveta kot celote« (Robertson v Waters 2000, 4).

2.2 Vrste globalizacije

»Danes so /.../ vse nacionalne države postopoma vključene v/in funkcionalni del večjih globalnih menjav in globalnih tokov. Transnacionalni tokovi in razmerja so se /torej/ razvila čez vsa področja človeškega delovanja« (Held in drugi 1999, 49). Globalizacija je tako do danes postala v različni meri razvidna na različnih sektorjih družbenega delovanja: na gospodarskem, političnem, vojaškem, pravnem, ekološkem, kulturnem in socialnem (Baylis in Smith 2007, 33). Globalno soodvisnost sveta tako ustvarjajo različni procesi globalizacije in vedno več globalnih izzivov. Najpogosteje omenjene globalizacije so ekonomska, politična, informacijska in kulturna globalizacija.

2.2.1 Ekonomska globalizacija

Gospodarsko poslovanje, ki prehaja meje med državami ali drugimi političnimi skupnostmi, obstaja že od nekdanj, a je za razliko od preteklosti, gospodarstvo bolj medsebojno odvisno kot kdajkoli prej (Dicken 2007, 291–292). Za ekonomsko globalizacijo sicer ni enotne definicije, a jo poenostavljena opredelitev označuje kot vedno večjo soodvisnost in povezanost med gospodarstvi različnih držav in regij sveta, ki delujejo, kot da je cel svet velik skupen trg.

Ekonomska globalizacija je zgodovinski proces, ki je nastal kot posledica človeških inovacij in tehnološkega razvoja. »Nanaša se na rastočo medsebojno povezanost in odvisnost držav po vsem svetu, ki izhaja iz povečevanja obsega ter raznolikosti oziroma vrst čezmejnih transakcij blaga, storitev ter mednarodnih kapitalskih tokov« (IMF 2008). Na svetovni ravni ekonomska globalizacija povečuje ekonomsko učinkovitost, kar posledično vodi v povečanje proizvodnje, in sicer v obliki dodatne ekonomske rasti (OECD 1997, 19). Pri tem je ključna vloga multinacionalnih in transnacionalnih korporacije, ki s preseganjem mej nacionalnih držav vzpostavljajo globalna povezovanja in sisteme menjave, tako da svet bolj deluje kot enoten trg za proizvode, delo in kapital (Waters 2000, 62). Hkrati pa se ekonomska globalizacija negativno izraža predvsem na okolju in tudi na vedno večji neenakosti med državami.

2.2.2 Politična globalizacija

Proces globalizacije se nanaša tudi na politično sfero, ki zajema lokalno, nacionalno in globalno. Politična globalizacija, ki je slabše raziskana kot ekonomska, je oblikovala neke vrste policentrične mreže, kjer skušajo različni globalni politični akterji delovati v smeri oblikovanja in sprejemanja političnih odločitev, ki zadevajo ves svet. Globalizacija je torej ustvarila nove globalne centre odločanja (mednarodne in transnacionalne organizacije), ki so poleg klasičnih političnih akterjev vpeti v globalna politična dogajanja (Held in McGrew 2003, 12). Gre torej za razširitev politične moči med številne vladne in nevladne subjekte (gre za t.i. povečanje političnega pluralizma v svetovni politiki), ki si skupno prizadevajo za globalno reševanje političnih problemov in tvorijo neke vrste »globalno vlado«, ki skuša voditi in upravljati družbo na ravni celega sveta.

Med vprašanja, ki so danes v središču globalne politike sodijo tudi podnebne spremembe. Narava tega problema zahteva reševanje na globalni ravni, torej sodelovanje različnih držav in mednarodnih organizacij. Žal pa se dejanska praksa izvajanja globalne politike marsikdaj izkaže za neučinkovita, in kot takšna opravičuje kritike, ki opozarjajo na njeno neučinkovitost in ji spodnašajo, da dejansko gre za družbeni dogovor o koncentraciji in uporabi moči prevlade nad populacijo, teritoriji in drugim.

2.2.3 Kulturna globalizacija

Kulturna globalizacija, ki spremlja ekonomsko in politično globalizacijo, spreminja ustaljene kulturne obrazce, potrošniške navade in nenazadnje tudi večplastna razmerja med globalno in nacionalno kulturo. Povečanje obsega in hitrosti kulturnih izmenjav ter komunikacije opredeljuje kulturno globalizacijo, ki velja za eno najbolj občutenih globalizacij in za katero lahko trdimo, da je »posledica ekonomske globalizacije« (Beck 2003, 204) in tehnoloških sprememb.

2.2.4 Informacijsko komunikacijska globalizacija

Procesi globalizacije so neločljivo povezani z uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) (Svete v Haček 2006, 127). Slednja omogoča nastajanje »svetovne družbe, globalno komuniciranje, globalne trge /.../« (Vreg 2001, 2), iz varnostne perspektive pa hkrati pomeni nov vir ogrožanj kot tudi sredstvo za oblikovanje »novih varnostnih mehanizmov« (Svete v Haček 2006, 129).

Informacijsko revolucijo v 20. stoletju je močno zaznamoval razvoj računalnikov, ki je bil zlasti intenziven v drugi polovici. S pomočjo satelitov, računalnikov, interneta in množičnih medijev, informacije danes potujejo mnogo hitreje. Tudi vodilni politiki so vsakodnevno odvisni od informacij, ki jih »posredujejo globalno komuniciranje, mednarodna propaganda, internet in različne obveščevalne službe« (Vreg 2001, 19). Uporaba sodobnih informacijskih tehnologij v politične in druge namene tako strukturno spreminja družbo (Vreg 2001, 3), sodobne komunikacijske poti povezujejo in zmanjšujejo razdalje, omogočajo nove interakcijske odnose med državami in omogočajo mednarodni skupnosti zaznavanje in prepoznavanje dejanskih groženj svetu, kot globalnem konstrukt.

3 Podnebne spremembe

3.1 Opredelitev podnebnih sprememb

Podnebje poenostavljeno opredeljuje vremenske značilnosti na nekem področju v praviloma trideset letnem časovnem obdobju, ki se spreminja s trendi segrevanja in ohlajanja, ki pa so del normalnih klimatskih ciklov (Kajfež Bogataj 2008, 10). Podnebje torej ni stalen proces, ampak se že od nekdaj spreminja kot »posledica notranje spremenljivosti v podnebnem sistemu« (Kajfež Bogataj 2008, 14). Za razliko od preteklosti, ko se je podnebje spreminjalo brez posredovanja človeka, pa je zadnjih 150 let prišel v ospredje močan vpliv človeškega delovanja, ki naj bi z nerazumno porabo fosilnih goriv zvišal koncentracijo toplogrednih plinov (le ti imajo funkcijo zadrževanja toplotnih žarkov blizu površja Zemlje, s čimer omogočajo ljudem ugodne toplotne razmere za bivanje), kar naj bi porušilo toplotno ravnovesje ozračja in okrepilo naravni učinek tople grede, zaradi česa se Zemlja segreva in podnebje spreminja (ARSO 2011; Kajfež Bogataj 2008, 23). Beck (2009, 33) temu globalnemu tveganju pripisuje tri temeljne značilnosti, in sicer delokalizacijo (njihovi vzroki in posledice niso omejeni na eno geografsko območje, ampak so vseprisotni), neizračunljivost njenih posledic in nezmožnost kompenzacije (podnebne spremembe so nepreklicne).

Ena prvih potez mednarodnega sodelovanja, ki je opozorila na resnost problema podnebnih sprememb, se je zgodila leta 1990 z izidom prvega poročila Mednarodnega odbora Združenih narodov o podnebnih spremembah (IPCC), kjer so intenzivnost sprememb v podnebnju zadnjih 150 let pripisali delovanju toplogrednih plinov, ki jih povzročata moderna industrija (Giddens 2009, 1). Ta dognanja so spodbudile mednarodno skupnost k oblikovanju pravnega okvira za boj proti spreminjanju podnebja, t.j. Okvirne konvencije Združenih narodov o spremembi podnebja (UNFCCC), ki jo je junija leta 1992 v Riu de Janieru podpisalo 154 držav. V dokumentih UNFCCC so pod pojmom podnebne spremembe označene izključno »spremembe v podnebnju, povzročene posredno ali neposredno s človeškimi dejavnostmi, ki spreminjajo sestavo zemeljskega ozračja in ki so poleg naravnih sprememb podnebja opazovane v primerljivih časovnih obdobjih« (UNFCCC 1992, 1. čl.). Oznaka, podnebne spremembe tako označujejo spremembe, ki jih je povzročil človek, naravne spremembe pa opredeljuje izraz podnebne nestanovitnosti (spremenljivosti).

Na podnebne spremembe se bo torej treba prilagajati, saj jih preprečiti ne gre več. Delovanje v takšni smeri določa osrednji cilj Okvirne konvencije, ki skuša »doseči ustalitev koncentracije plinov v ozračju na takšni ravni, ki bo preprečila nevarno antropogeno poseganje v podnebni sistem« (UNFCCC 1992, 2. čl.). S tem namenom je Okvirna konvencija (UNFCCC 1992, 4. čl.) pripisala »skupne, vendar različne odgovornosti« razvitim državam in državam v razvoju, pri čemer pa je izpostavila, da morajo industrializirane države prevzeti vodilno vlogo v boju proti podnebnim spremembam in njihovim posledicam, saj so vendarle odgovorne za večino toplogrednih plinov v ozračju. Podpisnice UNFCCC so tako s podpisom te konvencije prešle v prakso oblikovanja nacionalnih programov za zmanjševanje emisij, podajanja rednih poročil ter organiziranja vsakoletnih srečanj, kjer ugotavljajo napredek in diskutirajo o prihodnjih ukrepih. Pravna nezavezanost ciljev in nedefiniranost časovnih rokov za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov v UNFCCC, pa je kmalu doprinesla k dopolnitvi Okvirne konvencije, in sicer s sprejetjem Kjotskega protokola (*Kyoto protocol*), ki industrializiranim državam postavlja pravno zavezujoče kvantificirane omejitve emisij toplogrednih plinov in uvede kjotske prilagodljive tržne mehanizme, ki državam omogočajo čim nižje stroške obvladovanja emisij (Kjotski protokol 1995, 3. čl.). Protokol tako industrializirane države obvezuje, da v obdobju od 1. 2008 do 1. 2012, zmanjšajo obseg emisij toplogrednih plinov (CO₂, metan, dušikov oksid, fluoroogljikovodik, perfluoroogljikovodik in žveplov heksafluorid) za najmanj 5% odstotkov glede na raven iz leta 1990 (Kjotski protokol 1995, 3. čl.). Med državami, ki so ta protokol podpisale, pa ni bilo največjih onesnaževalk ozračja, kot so ZDA, ki s svojim gospodarstvom in prometom takrat prispevale kar 25 % svetovnega onesnaženja (Lah 2008, 37). Prva faza Kjotskega protokola (do leta 2012) je torej dokaj skromen, vendar pomemben prvi korak. Kratkoročno pa je njegov najpomembnejši prispevek vzpostavitev prožnih mehanizmov, t.i. flex-mex mehanizmov (mehanizem skupnega izvajanja, mehanizem čistega razvoja, trgovanje z emisijami), ki državam pomagajo doseči njihove cilje na način, da jim omogočijo zmanjševanje emisij tam, kjer je to cenovno najbolj ugodno. Izhajajoč iz teh mehanizmov je EU razvila največjo shemo za trgovanje z emisijami CO₂ na ravni podjetij.

Poleg strategij za zmanjševanje emisij toplogrednih plinov, pa se vedno bolj izraža nuja po izdelavi t.i. adaptacijskih strategij podnebnim spremembam, ki bi z ukrepi prilagajanja na predvidevane posledice podnebnih sprememb, svet pripravile tako na nacionalnem kot na globalnem nivoju (EEA 2004, 81). Podnebne spremembe torej zahtevajo globalne in ne zgolj

3.2 Podnebne spremembe kot varnostna grožnja

Evropska agencija za okolje (2011) je podnebne spremembe označila za eno največjih in naraščajočih »okoljskih, družbenih /ter/ gospodarskih nevarnosti«, ki ni zgolj problem prihodnosti temveč tudi sedanjosti, saj se že od leta 1901 opaža trend naraščanja povprečne temperature po vsem svetu, in sicer za skoraj 0,74°C (Giddens 2009, 18). Za omejitev globalnega segrevanja na 2°C bi svet moral v roku 10 do 15 let nehati zviševati globalne emisije toplogrednih plinov, nato pa jih do leta 2050 zmanjšati na približno polovico ravni iz leta 1990. V nasprotnem primeru se bomo morali soočiti z nepopravljivimi in dolgoročnimi posledicami globalnih razsežnosti. Nekaterim neposrednim posledicam podnebnih sprememb smo priča že danes: trend dvigovanja temperature zraka in oceanov, topljenje ledu in snega, višanje gladine morja ter ekstremni vremenski pojavi (Giddens 2009, 18–22). Vse to in še več prinašajo za seboj podnebne spremembe, ki že sedaj krepijo stare ter prinašajo nove probleme (tako na nacionalni kot mednarodni ravni) ter kot takšne pridobivajo oznako »množitelja groženj, ki zastruje obstoječe trende, napetosti in nestabilnosti« (Dokument Visokega predstavnika in Evropske komisije za Evropski svet 2008, 3) ter potencira številne druge vire ogrožanja (Cowie 2007, 276–305). Združeni narodi so npr., v zadnjih letih zaznali velik porast pozivov za humanitarno pomoč, ki pa so v večini navezovali na spremembe v podnebjju (Dokument Visokega predstavnika in Evropske komisije za Evropski svet 2008, 2). Seveda pa danes ne gre zgolj za tveganja humanitarnega značaja, temveč podnebne spremembe s svojimi (ne)posrednim posledicami vplivajo na številna področja, med katerimi v zadnjih letih izstopa predvsem področje varnosti (tako nacionalne kot mednarodne).

Podnebne spremembe so bile v »mednarodni diplomatski areni sprva razumljene kot zgolj okoljski problem in ne varnostni« (Mazo 2010, 31). Šele v obdobju 2005 do 2006 je spreminjajoča se narava podnebjja v mednarodnih krogih privedla do spoznanja, da je treba podnebne spremembe obravnavati tudi kot varnostni problem (Mazo 2010, 31). V Dokumentu evropskega predstavnika in Evropske komisije za Evropski svet (2008, 3) je celo zapisano, da naj bi podnebne spremembe s »povišanjem temperature za več kot 2°C privedle do doslej neznanega varnostnega scenarija«. Slednje pa že sedaj prepogosto opozarjajo nase in na varnostno grožnjo svojih posledic. V poročilu za Evropski svet (2008, 5–8) je kot posledica podnebnih sprememb navedenih sedem možnih virov ogrožanja, od katerih so nekateri že vidni:

1. Konflikti zaradi virov, ki izvirajo iz problemov izčrpavanja vode, krčenja obdelovalnih površin, pomanjkanja zalog hrane itd. Pomanjkanje naravnih virov naj bi imelo velik vpliv na sposobnost družbe, da obdrži trenutni nivo uživanja le teh (Cowie 2007, 325–327).
2. Svetovna gospodarska škoda (20 % manjši letni BDP na svetovni ravni) ter tveganje za obalna mesta in kritično infrastrukturo (kot posledica dvigovanja morske gladine).
3. Pomikanje obalne črte proti kopnem in pogrezanje površin, bi lahko privedlo do izgube ozemlja (predvsem manjših otokov) in mejnih sporov.
4. Pojav t. i. okoljskih migrantov, ki jim bodo učinki podnebnih sprememb poslabšali že tako slabe življenjske pogoje. Nekatere države že sedaj mednarodno skupnost pozivajo, naj potrdi obstoj okoljske pogojene migracije.
5. Nestabilnost v že tako šibkih in neuspešnih državah, kar posledično lahko vodi do napetosti in politične radikalizacije. Še posebej je treba izpostaviti, da bodo šibke in nerazvite države bolj izpostavljene učinkom podnebnih sprememb, kar pomeni, da se bo obseg in intenziteta podnebnih sprememb po državah razlikovala (Mazo 2010, 21). To pa še zdaleč ne pomeni, da se razvite in gospodarsko stabilne ter uspešne države ne bodo soočale s tovrstnimi grožnjami.
6. Napetosti zaradi dostopa do energetskih virov in nadzoru nad njimi. Veliko grožnjo varnosti predstavljajo tudi z viri bogata območja, ki so zaradi posledic podnebnih sprememb postala dostopna (npr. taljenje leda odpira nove kraje, bogate z energetskimi viri).
7. V primeru, da se mednarodna skupnost ne odzove na navedene nevarnosti, se lahko okrepijo spori med tistimi, ki so najbolj odgovorni za spremembe v podnebnju in tistimi, ki jih te najbolj prizadenejo.

Podnebne spremembe torej na varnostnem področju ne bodo povzročile konkretnih kriz, prej lahko delujejo kot »pospeševalec groženj za nestabilnost v nekaterih od najbolj nestanovitnih regij na svetu« (Kajfež Bogataj 2008, 111). Neposredne korelacije med podnebnimi spremembami in povečanimi grožnjami oboroženih konfliktov tako ni moč povleči (Minas 2009, 61). Obstaja le postopna povezanost med ekološkimi in družbeni učinki podnebnih sprememb (npr. pomanjkanje virov, degradacija, migracije, gospodarsko nazadovanje, politična nestabilnost, družbena razdrobljenost...), ki povečujejo verjetnost oboroženih

konfliktov. V tem primeru imajo podnebne spremembe oznako množitelja groženj, ki obstoječe probleme, kot je npr. pomanjkanje vode ali negotovost preskrbe s prehrano, naredi bolj kompleksne in nepremagljive (IISD 2009, 1). Kajfež Bogatajeva (2008, 110) podnebne spremembe označi za »tipičen vir transnacionalnega nevojaškega ogrožanja« tako varnosti posameznika kot nacionalne in mednarodne varnosti. Vzporedno z okoljevarstvenimi težavami torej, naj bi podnebne spremembe sprožile vrsto drugih kriz pri čemer avtorica pušča odprto možnost, »da bodo podnebne spremembe /.../ sprožile celo vojaške posege in s tem posredno prerasle v vojaški vir ogrožanja« (Kajfež Bogataj 2008, 111). Gre torej za vzročno posledično paralelo v sosledju: podnebne spremembe vodijo v eko-politične spore, slednji pa v oborožene spopade (Kajfež Bogataj 2008, 112). Opirajoč se na dognanja Organizacije severnoatlantskega sporazuma (v nadaljevanju Nata), Bogatajeva (2008, 112) izpostavi tudi veliko verjetnost meddržavnih konfliktov, zlasti zaradi vodnih virov ter večje migracijske tokove (vzrok le teh bodo podnebne spremembe). »Večje število priseljencev bi prineslo nalezljive bolezni«, neprilagojenost tujim podnebnim spremembam bi vodila v večji nagnjenost k obolevanju, zaradi t.i. podnebnih beguncev pa bi lahko prihajalo do političnih napetosti med državami, kar pa bi zmanjšalo nacionalno varnost (Kajfež Bogataj 2008, 112).

Posledice podnebnih sprememb si torej pospešeno utirajo pot na varnostni seznam in na mednarodnem redu postajajo vse pogostejše obravnavana tema, prizadevanja za vzpostavitev mednarodnega podnebnega režima pa vedno večja (Baylis in drugi 2008, 194). Kot varnostni izziv 21. st. so/bodo postale pravi preizkus za delovanje tako mednarodnih institucij kot držav, ki bodo od njih zahtevala vse bolj učinkovito sodelovanje ter komuniciranje preko tradicionalnih organizacijskih meja nacionalnovarnostnega sistema. Navsezadnje tudi podnebne spremembe učinkujejo preko državnih meja in se ne zmenijo za suverenost nacionalnih držav. Podnebne spremembe je torej potrebno začeti resno jemati kot varnostne probleme, saj se lahko kmalu zgodi, da se bomo morali soočiti z novimi meddržavnimi konflikti, ki se bodo posredno razvili iz posledic sprememb v podnebjju, meni Homer Dixon (1994). V nasprotju s slednjim, pa je treba omeniti še mnenje Lotharja Brocka (1991, 420), ki zavrača opredeljevanje okoljskih vprašanj (kot so podnebne spremembe) v povezavi z varnostnim tveganjem, saj naj bi le to posledično vodilo do njihove militarizacije. Ali je/bo spreminjanje okoljskih vprašanj v varnostne zadeve vodilo v militarizacijo mednarodne politike ali pa bo tako razširjen koncept varnosti to celo preprečil, je žal, za enkrat še neznanka.

3.3 Podnebne spremembe kot globalni odziv

»Tudi gozdovi umirajo že veliko stoletij - najprej s spreminjanjem v polja, potem zaradi brezobzirnega sekanja. A današnje umiranje gozdov se odvija globalno, in sicer kot implicitna posledica industrializacije – s popolnoma drugimi družbenim in političnimi posledicami« (Beck 2009, 26).

Podnebne spremembe so globalni problem sedanjosti in prihodnosti, ki je »po obsegu in /vsebini/ nekaj povsem drugega, na kar je mednarodni sistem kdaj naletel« (Baylis in drugi 2008, 208) in katerega kompleksnost se intenzivira. Globalnost in intenziteta okoljskih problemov kot so podnebne spremembe, odseva medsebojno odvisnost in zahteva takojšnje, lokalne in globalne odgovore. Izhajajoč iz predpostavke, da problem vse bolj pridobiva globalni »karakter«, se v nadaljevanju sprašujem, v kolikšni meri je oziroma mora biti reševanje teh problemov globalno?

Kot zahtevna preizkušnja, podnebne spremembe s preseganjem nacionalnih meja predstavljajo velik izziv za mednarodno politiko. Globalna komponenta podnebnih sprememb v svetu narašča in tudi globalna zavest se krepi. Večina strokovnjakov meni, da bodo spremembe podnebja v prihodnje praviloma negativno vplivale na planetarne ekosisteme, ogrožale opravljanje življenjsko pomembnih ekosistemskih funkcij, zmanjšale biotsko raznovrstnost ter globalno poslabšale bivalne pogoje. Ker gre za problem z globalnimi posledicami, odgovor na podnebne spremembe tako zahteva sodelovanje celotne svetovne skupnosti. Prav tako zahteva novo razvojno paradigmo, ki jo označena kot prehod v nizkoogljično družbo in vključuje tako zmanjšanje emisij toplogrednih plinov (blaženje) kot prilagajanje na podnebne spremembe (SVPS 2011c).

Potemtakem je edino učinkovito soočanje s tovrstnimi grožnjami preseganje nacionalnega in delovanje preko globalizacije? Beck (2003, 174) svojo rešitev ponudi v t.i. modelu transnacionalne države z inkluzivno suverenostjo, kar pomeni, da država prenese nekatere elemente suverenosti na nadnacionalne akterje, kateri ji na dolgi rok prinesejo obstoj in razvoj. Transnacionalne države bi se torej v odgovor na globalizacijo morale povezovati med seboj in tako hkrati »razvijati svojo regionalno suverenost in identiteto zunaj nacionalnega« (Beck 2003, 173). Sama država namreč, še posebej na področju soočanja in prilagajanja s

podnebnimi spremembami ne zmore delovati sama, saj so sodobni nacionalni problemi vpeti v globalni sistem, kar pa posledično zahteva sodelovanje in vključevanje v mednarodne prostore in institucije prava, argumentira Beck (2003, 174–176). Kot rešitev predlaga bolj pravičnejšo ureditev in oblikovanje neke vrste »svetovne ustave, mednarodnega pravnega sistema, v okviru katerega bi /.../ iskali alternative ter nove odgovore na podnebne probleme« (Kavčič 2009). V nacionalnem interesu vsake države bi torej moralo biti, da »realna politika postane kozmopolitanska«, meni Beck (Kavčič 2009).

Izhajajoč iz teh dognanj, podnebne spremembe izražajo nujnost globalnih odzivov, ti pa zahtevajo globalno okoljsko vodenje, kar v sistemu suverenih držav zahteva mednarodno sodelovanje (Baylis in drugi 2008, 195). Ali po besedah nekdanje zunanje ministric Združenega kraljestva Margaret Beckett, »podnebne spremembe nas lahko združijo, ampak samo če bomo imeli to modrost, da nas ne ločijo narazen« (IISD 2009, 2). Globalnost podnebnih sprememb torej zahteva globalni odziv, ki na eni strani lahko zagotovi učinkovite rešitve, na drugi pa lahko vodi v zaostrovanje neenakosti in izključenosti. Globalna razsežnost podnebnih sprememb pomeni velik izziv za dosedanje mednarodne odnose, človeštvo pa je s podnebnimi spremembami stopilo v »novo obliko okoljske globalizacije, zato so nujne planetarne, ne zgolj državne podnebne strategije« (Plut 2005).

Slika 3.2: Proti novemu začetku.

Vir: Climate Change (2011).

4 Podnebne spremembe in varnost v EU

4.1 Spremenjena varnostna paradigma EU

Mednarodno skupnost so v zadnjih desetletjih zaznamovale temeljne spremembe, ki so na področju varnosti prinesle nove izzive. Prehod iz dvopolne ureditve sveta v večpolni svetovni sistem je zaznamovalo širjenje starih groženj (npr. jedrsko orožje) in pojav novih, bolj kompleksnih ter težje predvidljivih groženj varnosti (npr. finančna nestabilnost, energetska soodvisnost, podnebne spremembe). Ta sodobna, hitro se spreminjajoča varnostna tveganja, se danes izražajo tudi v medsebojni prepletenosti in v takšni zasnovi naj bi narekovala usklajeno globalno (so)delovanje med državami.

EU se je s spremenjenim varnostnim okoljem soočila po koncu hladne vojne. Kompleksnost groženj in izzivov s katerimi se je pričela soočati, je EU izrazila v novi opredelitvi koncepta varnosti, ki zajema vrsto vojaških ter nevojaških dejavnikov ter razsežnosti (Grizold v Malešič 2002, 14–16). Prvi mejnik v razvoju varnostne politike pa je bil postavljen decembra 2003, in sicer s sprejetjem Evropske varnostne strategije, kjer je EU prvič dosegla soglasje o skupni oceni ogroženosti, ki zajema terorizem, orožje za množično uničevanje, organiziran kriminal, regionalne konflikte in propadle države. Tudi vprašanje o varnostnih posledicah podnebnih sprememb je bilo v Evropski varnostni strategiji prvič omenjeno. Na tej podlagi je EU postavila jasne cilje za uveljavljanje varnostnih interesov. Razumevanje varnosti se je pod vplivom globalizacije v 90. letih 20. st. močno spremenilo. Okrepil se je predvsem pomen globalne varnosti, ki temelji na vse večji soodvisnosti subjektov mednarodne skupnosti.

Danes se varnost v EU nanaša na sposobnosti in napore vseh sektorjev družbe ter vlade (države), da zaščitijo družbe držav članic EU in državljane pred viri ogrožanja, tveganji in nesrečami, zunanjimi ali notranjimi, antropogenimi ali naravnimi, ki lahko ogrozijo njihovo preživetje. Evropski varnostni sistem pa je zasnovan tako, da deluje na treh temeljnih ravneh: »nacionalni, večnacionalni in mednarodni« (Grizold v Malešič 2002, 32). Namreč varnost Evrope »ne more biti /več/ zadeva igra ničelne vsote (*zero sum game*) posameznih držav, s katero bi zagotavljale varnost na račun drugih držav«, ocenjuje Grizold (v Malešič 2002, 15), temveč se mora zagotavljati in prilagajati sinhronizirano z globalizacijskimi procesi, ki pa so do danes močno preoblikovali institucije, obliko ter delovanje varnostne politike EU (Bisley

2007, 163). To sicer ne pomeni, da nacionalne države ne zavzemajo več vloge najpomembnejših političnih akterjev v mednarodni skupnosti, a v ospredje vsekakor prihajajo tudi novi globalni centri odločanja, kot so npr. mednarodne organizacije (vladne in nevladne).

Prekomerna poraba naravnih virov, onesnaževanje okolja, naraščanje števila svetovnega prebivalstva in še marsikaj, so sodobni pritiski, ki so nacionalna varnostna okolja soočili z drugačno dejansko ter zaznano ogroženostjo in kot taki, presegajo tradicionalne okvire pojmovanja varnosti kot zgolj ohranjanje suverenosti nacionalne države z vojaškimi sredstvi. Vendar večdimenzionalen koncept varnosti, kljub transnacionalnim povezavam ter soodvisnostim med državami, še vedno zajema pomembno vlogo uporabe vojaške moči in sile, menita Keohane in Nye (1987, 748–753). Države v današnjem svetovnem sistemu, tako preko vojaških kot nevojaških načinov (kot so ekonomski, politični, okoljski...), izvajajo pritiske na druge subjekte mednarodne skupnosti in si tako skušajo zagotoviti prednostni položaj v anarhiji (anarhija v smislu decentraliziranosti) mednarodnega političnega sistema ter skrbijo, da druge države ne bi pridobile prevelike premoči.

4.2 Globalizacija in podnebno varnostna politika EU

Globalna podnebna politika je zadnja leta soočena z zelo aktivnim in ambicioznim delovanjem EU. Slednja je namreč fokusirana v zavzetje položaja vodilnega akterja mednarodne skupnosti, v boju proti podnebnimi spremembami seveda, kar se je zlasti pokazalo v mednarodnih pogajanjih za zavzemanjem za cilj 2°C. S številnimi instrumenti, orodji in mehanizmi, ki jih je EU razvila v zadnjih desetletjih, si želi utreti pot do prednostnega položaja v mednarodnem okolju, iz katerega bi se lahko učinkovito odzivala na varnostne izzive podnebnih sprememb. Enotnost evropskih interesov in krepitev medsebojne solidarnosti pa naj bi ji pripomogla, da bi se izoblikovala v verodostojen in učinkovit akter, tudi v boju s podnebnimi spremembami in njenimi (ne)posrednimi učinki na varnost Evrope.

Zavedanje porasta nevojaških virov ogrožanja varnosti je EU izrazila že v Evropski varnostni strategiji (Svet Evropske unije 2003), kjer je potrjena povezava med globalnim segrevanjem in tekmovanjem za dostop do naravnih virov. V obdobju globalizacije namreč, se oddaljene grožnje, ki so prav tako nevarne kot tiste bližnje, množijo in če se jih že v zgodnji fazi prepreči, te grožnje naj ne bi prerasle v vir konflikta. Enako velja tudi za podnebne spremembe, ki prihajajo v ospredje globalnih virov ogrožanja Zemlje in katere je Evropski svet definiral kot »multiplikator že obstoječih groženj« (Dokument Visokega predstavnika in Evropske komisije za Evropski svet 2008, 3). Ključni izziv pa predstavlja predvsem dejstvo, da obstaja nevarnost, da bodo podnebne spremembe postale glavni vir ogrožanja tako nacionalne kot mednarodne varnosti (Kajfež Bogataj 2008, 111).

Države in mednarodne organizacije se že dolgo časa zavedajo globalnih podnebnih sprememb, vendar so varnostne posledice podnebnih sprememb, kot globalna grožnja bližnje prihodnosti, bile v mednarodnem okolju uradno sprejete šele v letu 2007, ko so na to opozorili Združeni narodi (Mazo 2010, 33). EU je na novo opredeljeno sodobno grožnjo in izziv prihodnosti zelo hitro reagirala, predvsem z namenom, da pridobi prednostni položaj v pripravah na soočanje z njimi (Mazo 2010, 33). Svojo zavzetost je EU leta 2009 nazorno opisala v poročilu za Evropski svet, v katerem je jasno nakazala, da je svoje delovanje začrtala v smeri oblikovanja celovite politike na področju podnebnih sprememb ter izpolnjevanja treh glavnih ciljev za delovanje v prihodnosti: krepitev zmogljivosti na EU ravni za zgodnje opozarjanje na podnebne spremembe in odzivanje na krizne situacije,

ohranjanje vodilne vloge pri zagotavljanju globalne varnosti pri soočanju s podnebnimi spremembami ter sodelovanje s tretjimi državami (Dokument Visokega predstavnika in Evropske komisije za Evropski svet 2008, 13–15). Celovitost pristopa k preprečevanju konfliktov, kriznemu upravljanju in obnovi po konfliktu ter uporaba vseh »instrumentov EU, vključno z ukrepi Skupnosti in SZVP ter politik za ublažitev ter prilagoditev podnebnim spremembam«, naj bi EU vodilo v pravo smer in ji sčasoma zagotovilo vodilno pozicijo v mednarodni podnebni politiki (Dokument Visokega predstavnika in Evropske komisije za Evropski svet 2008, 4). V poročilu za Evropski svet (2008, 3) je tako rešitev podana v vlaganju v »projekte, s katerimi bi ublažili podnebne spremembe /.../ ter /v iskanju načinov/ za prilagajanje neizogibnemu, /kar pa bi moralo/ potekati vzporedno z obravnavanjem groženj mednarodni varnosti, ki jih povzročajo podnebne spremembe«. »Oboje pa bi /tako/ morali vključiti v preventivno varnostno politiko«, ocenjuje poročilo Evropskega sveta (2008, 3).

Podnebne spremembe so postale ne le del varnostne politike EU, temveč njihova globalna širina vodi v nujnost večstranskega odziva, česar se akterji mednarodne skupnosti vedno bolj zavedajo. Svojo ambicioznost in zavzetost v tej smeri pa zelo intenzivno izraža in dokazuje EU, in sicer v številnih mednarodnih pogajanjih, kjer se zavzema za krepitev zavez za zmanjšanje emisij tudi drugod po svetu. Tako je npr. EU sprejela odločitev, da do leta 2020 zmanjša skupne emisije toplogrednih plinov za najmanj 20 % glede na vrednosti iz leta 1990 in bo to zavezo povečala na 30 %, če bodo enako storile še druge industrializirane države (SVPS 2011a). S tem je jasno izrazila svoj interes, da se z varnostnimi posledicami podnebnih sprememb ne misli spopadati le na ravni EU, temveč tudi v dvostranskih ter večstranskih odnosih. Kako pa bo njeno ambiciozno delovanje EU na domačih tleh (de)motiviralo druge države, da sledijo po njeni poti, pa je vendarle vprašanje prihodnosti.

Posebno pozornost z vidika globalne podnebne (ne)varnosti, je EU namenila najbolj ogroženim in revnim državam, ki naj bi postale prve žrtve klimatskih sprememb. Podnebne spremembe namreč povzročajo vse večje pritiske povsod po svetu in ne samo v EU. Tako je npr. v sosednjih državah EU kar nekaj območij, ki jih podnebne spremembe najbolj ogrožajo (na primer Severna Afrika in Bližnji vzhod) in iz katerih bi se lahko v prihodnosti povečal migracijski pritisk na mejah EU, pa tudi politična nestabilnost in številna druga navzkrižja (Dokument Visokega predstavnika in Evropske komisije za Evropski svet 2008). To še dodatno opozarja na nujnost konstruiranja globalnega zavezništva, ki bo zmožen države v

razvoju obvarovati pred konflikti, induciranih zaradi podnebnih sprememb (Homer-Dixon 1991). EU tako, v polnem zavedanju groženj varnostnih posledic podnebnih sprememb v sedanjosti in prihodnosti, zelo aktivno teži k intenzivnejšemu globalnem sodelovanju ter oblikovanju številnih novih ukrepov, ki bi lahko okrepili obravnavanje vpliva podnebnih sprememb na mednarodno varnost. Kot prvi ukrep, si je EU v Poročilu za Evropski svet zastavila nadgradnjo svojih zmogljivosti za »raziskave, analizo, spremljanje in zgodnje opozarjanje« (Dokument Visokega predstavnika in Evropske komisije za Evropski svet 2008, 9): t.j. nadgradnja zmogljivosti Inštituta za varnostne študije, Skupnega satelitskega centra EU (SITCEN), globalnega nadzorovanja okolja in varnosti (GMES) itd. Evropske države so torej pričele z uporabo najbolj razpoložljivih informacijsko-komunikacijskih tehnologij in virov, s čimer si zagotavljajo pretok informacij na vseh ravneh in posledično tudi hitrejšo odzivanje na številne izzive. Izboljšanje načrtovanja in krepitev zmogljivosti EU ter njenih članic, naj bi tako doprineslo k učinkovitemu soočanju z varnostnimi tveganji podnebnih sprememb tako v EU kot drugod po svetu. V tem pogledu, služi globalizacija kot uporabno orodje v rokah EU, s katerim ima možnost intenziviranja ter širjenja svojega vpliva v različne regije sveta.

Podnebne spremembe, kot dejavnik stabilnosti varnostnega okolja, zahtevajo harmonično delovanje EU, tako znotraj Unije kot v mednarodnih sferah. Slednje pa je lahko ključno za rešitev tako kompleksnega problema, kot so spremembe v podnebnju. »Na nek način so podnebne spremembe preizkus za učinkovit multilateralizem,« je v okviru francoskega predsedovanja Svetu EU v letu 2008, izjavil Javier Solana in dodal, »v svetu globalnih groženj moramo najti globalne rešitve« (SIOL 2008). V času naraščanja intenzitete ter obsega posledic podnebnih sprememb, je EU res primorana delovati v smeri razvijanja skupne vizije glavnih izzivov in nevarnosti ter zagotoviti ustrezna sredstva za odgovor nanje. Le tako in z uresničevanjem dejanske večstranskosti bo prispevala k ohranjanju relativnega mednarodnega miru in stabilnosti. EU pa se zaveda, da ji globalne podnebne spremembe prinašajo tudi nove možnosti in jo lahko iz pasivnega opazovalca oblikujejo v akter, ki prispeva k spremembam in narekuje nove trende ter se tako prebija v ospredje mednarodnega sistema.

4.3 EU kot vodilna sila v soočanju in prilagajanju podnebnim spremembam

Zavedanje razsežnosti podnebnih sprememb na globalni ravni se je pričelo krepiti šele v 80-ih letih 20. st. Sprva so bile podnebne spremembe predvsem del razprav v Evropi, katera pa je svojo aktivnost v boju proti podnebnim spremembam kmalu prenesla tudi na globalno raven.

EU je »prvi korak v boj proti podnebnimi spremembami stopila leta 1991, ko je Evropska komisija izdala Strategijo za omejevanje CO₂ emisij in izboljšanje energetske učinkovitosti (*Community strategy to limit carbon dioxide emissions and improve energy efficiency*)« (SVPS 2011b). Na podlagi poročil, ki jih je izdal IPCC so EU in druge države leta 1992 na svetovnem vrhu Zemlje sprejele Okvirno konvencijo Združenih narodov o spremembi podnebja (UNFCCC 1992), v kateri so se zavzele za ustalitev koncentracij toplogrednih plinov v ozračju na ravni, ki bo preprečevala nevarni človekov vpliv na podnebni sistem. Leta 1997 se je na mednarodni ravni nato sprejel še prvi mednarodni instrument, t.i. Kjotski protokol, ki je obvezal »razvite države oz. države Aneksa I konvencije, da zmanjšajo svoje emisije toplogrednih plinov« (SVPS 2011č). Pred ratifikacijo Kjotskega protokola se je delovanje EU usmerilo v oblikovanje Evropskega programa za podnebne spremembe (*European Climate Change Programme – ECCP*), ki je pripeljal do sprejetja novih politik in ukrepov, vključno z Evropsko shemo trgovanja z emisijami (*European Union Emission Trading Scheme – EU ETS*), ki predstavlja temelj politik EU o podnebnih spremembah (European Commission 2010a). Vlade EU so postavile omejitve za emisije CO₂ skoraj 12.000 elektrarnam tovarnam, ki skupaj prispevajo skoraj polovico vseh emisij CO₂ v EU in tako pričele z izvajanjem največjega trgovanja z emisijami na svetu (European Commission 2010a).

Decembra 2007 so pogodbenice UNFCCC (COP13) na konferenci na Baliju sprejele t.i. Akcijski načrt z Balija (*Bali action plan*), s katerim so si zastavile osnove za prihodnji podnebni dogovor: skupna vizija, blaženje podnebnih sprememb (t.j. zmanjševanje izpustov toplogrednih plinov), prilagajanje (v smislu pomoči revnimi državam pri prilagajanju že prisotnim vplivom podnebnih sprememb), prenos tehnologij (razvoj in uvedba novih tehnologij) in iskanje novih, dodatnih finančnih virov (Bali action plan). Države članice EU pa so isto leto sprejele še integriran pristop do podnebne in energetske politike in se zavezale k prehodu EU v visoko energetske učinkovito ter nizkoogljično družbo. Tako si je na predlog

Evropske komisije EU zastavila cilj, da do leta 2020 zmanjša emisije toplogrednih plinov za 20% (glede na bazno leto 1990), torej da deluje tudi po letu 2012, pa četudi enostransko in s tem namenom decembra 2008 sprejela Podnebno–energetski pakt EU, ki je v veljavo stopil junija 2009 (SVPS 2011c). Leto kasneje pa je bil v Lizbonski pogodbi, in sicer v 191. členu Pogodbe o delovanju EU, boj proti podnebnim spremembam prvič zapisan kot eden izmed ciljev okoljske politike EU, s katerim se je treba ukvarjati na mednarodni ravni (EUR-lex 2010).

Na konferenci pogodbenih partneric (COP15) v Københavnu je decembra 2009 prišlo do sklenitve na globalni ravni (sodelovanje kar 114 držav), da se svetovna povprečna temperatura ne sme povečati za več kot 2°C. Pri tem je treba opozoriti, da dogovor ni postal pravno zavezujoč, a ima zgolj zaradi prisostvovanja ZDA, Kitajske, Indije in Brazilije večjo politično težo. Toda za EU je København prinesel razočaranje, saj je tam dobila precej jasno sporočilo, da jo mednarodna skupnost še vedno ne smatra kot nepogrešljiv akter na globalni ravni, kot je to sama pričakovala. Na konferenci v Cancúnu (COP16) decembra 2010, pa so pogodbenice konvencije ZN o podnebnih spremembah sprejele dogovor, v katerem so se, z izjemo nasprotovanja Bolivije (dokument naj ne bi zajemal zadostnih ukrepov za omejevanje podnebnih sprememb), zavezale k nadaljnjemu pogajanju za podaljšanje Kjotskega protokola in oblikovanju novega globalnega sporazuma v prihodnjem letu (Eko-dnevnik 2010). Konferenca je formalizirala Københavnski dogovor in zastavila cilj, da morajo države Aneksa I h konvenciji, do 2020 zmanjšati izpuste za 25–40% glede na leto 1990 (MZZ 2011a). Na osnovi sporazumov iz Københavna in Cancúna, so se države, ki ustvarjajo 80 % svetovnih emisij, zavezale k domačim ciljem: npr. pospešiti inovacije, povečati varnost oskrbe z energijo, povečati konkurenčnost v ključnih sektorjih rasti in zmanjšati onesnaženost zraka. Kitajska, Brazilija, Koreja in drugi ključni partnerji EU v svetu tako že delujejo v smeri intenzivnega obravnavanja teh problemov, v zadnjem času pa celo vedno bolj v obliki načrtov konkretnih ukrepov za spodbujanje »nizkoogljičnega gospodarstva« (EUR-lex 2011). Strategija, t.i. »Načrt za prehod na konkurenčno gospodarstvo z nizkimi emisijami ogljika do leta 2050«, naj bi bila pripravljena na sprejem v letu 2013 in bi omogočila znižanje emisij toplogrednih plinov v EU za 80 do 95 odstotkov do leta 2050 (z baznim letom 1990) (EUR-lex 2011). Evropska komisija je v februarju 2010 ustanovila tudi ločen generalni direktorat za podnebne spremembe, ki ga vodi evropska komisarka za podnebne ukrepe Connie Hedegaard, in s tem pokazala, da smatra »podnebne spremembe kot pomembno politično vprašanje«

(SVPS 2011b, 9). Svoje ukrepe je EU razširila tudi na področje prilagajanja podnebnim spremembam, in sicer z Belo knjigo o Prilagajanju podnebnim spremembam (leta 2009), v kateri je določila prioriteta področja za ukrepe in politike zmanjšanja ranljivosti EU na podnebne spremembe. Skladno s tem je vzpostavila center za izmenjavo informacij o ranljivosti na učinke podnebnih sprememb in strategijah prilagajanja na podnebne spremembe, t.i. Clearinghouse, ki naj bi pričel z delovanjem v letu 2012 (SVPS 2011b, 9). Na ravni EU se torej konstantno vodi več pobud, nekatere so celo povezane s spremljanjem dogajanj na Zemlji in podnebnih sprememb, kot je Globalno spremljanje okolja in varnosti (*Global Monitoring for Environment and Security – GMES*), s čimer bi se omogočilo boljše izkoriščanje industrijskega potenciala politike inovacij, raziskav in tehnološkega razvoja na področju opazovanja zemlje ter zagotovilo informacijske storitve (GMES 2011).

EU se v zadnjih letih promovira podoba, v kateri s svojo aktivnostjo v boju proti podnebnim spremembam želi domnevno postati zgled drugim državam (še posebej ZDA in Kitajski) in tako rešiti svet pred uničujočimi posledicami podnebnih sprememb. Dejstvo, da je EU pogodbeni stranka več kot štiridesetih konvencij, vključno z UNFCCC in Kjotskim protokolom, daje EU vso pravico, da si privzema status pomembnejših akterjev na področju globalne podnebne politike. Nekateri celo ocenjujejo, da je s podpisom Kjotskega protokola EU pridobila vlogo vodilne na področju podnebnih sprememb v svetu, kar pa naj bi bila posledica predvsem notranjih pritiskov številnih na okoljskem področju vodilnih držav. Svojo zavzetost je še posebej izrazila na pogajanjih o UNFCCC, kjer se je zavzemala za časovno omejen cilj znižanja oziroma stabilizacije CO₂ ter pozivala k sprejetju zavezujoče konvencije o omejitvah emisij. Kljub vsemu, pa potencialno vodilna vloga v globalni podnebni politiki, EU ne prinaša neke večje vloge v svetu, kjer z močnim gospodarstvom še vedno vztrajno in suvereno dominira ameriški hegemon. Pa vendar, želja EU po gospodarskem in družbenem napredku ne usahne, čemur zagotovo ni moč oporekati. Očitno jo skuša pridobiti posredno preko podnebne politike, in morda ji celo uspe.

Kako torej odgovoriti na vprašanje, ali je EU res vodilna na področju soočanja in prilagajanja podnebnim spremembam v svetu? Nekoliko drzen in idealističen odgovor bi se lahko nanašal na izjavo Ulricha Becka (Kavčič 2009): »Evropska identiteta se /.../ ne rojeva iz osredotočenja nase, temveč s tem, da se Evropa odpira in sooča tudi z vprašanji in problemi drugih. Pri čemer je Evropa lahko v marsičem tudi za zgled«. Potemtakem, brez Evrope ni

rešitve iz pasti podnebnih sprememb? Morda je iskanje odgovora na zastavljeno vprašanje nekoliko preneglo in predrzno dejanje. Kakorkoli, treba je priznati, da je delovanje EU na področju soočanja in prilagajanja podnebnim spremembam do sedaj, bilo zelo ambiciozno in konstruktivno, še posebej, ker je sprožilo val ukrepov v številnih drugih razvitih državah, kakor tudi državah v razvoju. Nepravično bi torej bilo, če ne bi priznali, da je svet v globalizaciji politik do podnebnih sprememb naredil velik korak naprej, pri čemer pa je ta korak v veliki meri sprožila in usmerila ravno EU. Pri vsem tem je vprašljiv le motiv EU, ki jo žene v tako aktivno angažiran boj proti podnebnim spremembam. Namreč delovanje EU v mednarodnem sistemu je vse prej kot takšno, kot jo EU skuša v javnosti projicirati.

Naraščanje evropske odvisnosti od uvoza naravnih virov in zaostrovanje tekme za naravne vire po svetu je pričelo negativno vplivati na gospodarstvo Evrope, ki je do sedaj omogočalo rast blaginje v številnih evropskih državah. EU je na to odgovorila z povečanjem pozornosti okoljskim inovacijam, okolju prijaznim tehnologijam in pospešenim prehajanjem v zeleno gospodarstvo, s čimer si želi zagotoviti dolgoročno razpoložljivost naravnega kapitala iz Evrope in čim manjšo odvisnost od naravnega kapitala z drugih območij. V rast usmerjene naložbene strategije tako ustvarjajo nove trge, kjer EU kot prva pobudnica uživa številne prednosti. EU je npr. do danes razvila več patentov, povezanih z onesnaževanjem raka, vode in odpadki, kot katerakoli druga gospodarska tekmica (EEA 2010, 151–157).

5 Zaključek

Podnebne spremembe so nedvomno zastrašujoča dejanskost in nepredstavljiva prihodnost globalne družbe. Povišanje temperature za 2°C v obdobju čez dvajset let (glede na predindustrijski čas), na katerega opozarja IPCC, se je izkazal kot eden najboljših možnih scenarijev prihodnosti, ki bi lahko preprečil katastrofo za človeštvo (Giddens 2009, 20–22). V primeru nadaljnje rabe fosilnih goriv in preziranja resnosti problema pa naj bi se nam obetala mračna prihodnost. Globalna komponenta podnebnih sprememb v svetu torej narašča in tudi globalna zavest, kako zelo sta varnost in blaginja po svetu interaktivni, prepleteni ter soodvisni, se krepi. Bogatajeva (2008, 110) celo enači posledice podnebnih sprememb s posledicami globalizacije, ki naj bi prek naraščanja neenakosti, marginalizacije, revščine, pomanjkanja zdravstvene in prehranske varnosti sprožala etične konflikte, migracije in povečanje socialne ranljivosti.

Trenutni položaj mednarodne podnebne politike je zaenkrat v »štartni poziciji«. Kljub splošnemu sprejetju paradigme o vplivu človekove dejavnosti na ogrevanje ozračja in globalnemu zavedanju, da živimo v svetu samoproizvajajočih se pritiskov, so postopki v mednarodni skupnosti še zmeraj (pre)počasni in nadvse kompleksni, pravno zavezujočih zavez nikakor ni moč doseči (vsaj za enkrat ne), ambicije in sposobnost (finančne in druge) držav za soočanje s spremembami podnebja pa se razlikujejo. Vpliv globalizacije na okolje je priznan, tako na lokalni, nacionalni, regionalni kot globalni ravni, pri čemer pa predvsem ekonomska globalizacija oziroma večja globalna ekonomska aktivnost z naraščanjem emisij toplogrednih plinov velja za ključnega pospeševalca sprememb v podnebjju. Vplivi na okolje, ki se odražajo v podnebnih spremembah, so se zaradi čezmerne potrošnje in pomanjkanja naložb v vzdrževanje in nadomeščanje naravnih virov postopno nakopičili. Vse večje povpraševanje po naravnih virih v zadnjih desetletjih tako povzroča vse bolj kompleksne in po naravi sistemske okoljske izzive, ki jih ni mogoče reševati posamično (EEA 2010, 113). Med tovrstne prednostne okoljske izzive izstopajo predvsem podnebne spremembe, ki vplivajo na naravno ter biotsko raznovrstnost, na rabo naravnih virov in odpadkov, na zdravje in okolje, ter ne nazadnje tudi na varnost vseh držav. To narekuje odziv na globalni ravni, ki je zelo potreben, če želimo zmanjšati negativne učinke podnebnih sprememb. Ali je torej svet brez globalnih pravil in nadsacionalnih ustanov prepuščen zelo nevarnim tveganjem?

Vse več politik nacionalnih držav do neke mere že dosledno upošteva transnacionalna pravila in določene (pravno sicer neobvezujoče) pogodbe. Sodobna nacionalna varnost je tako vse bolj vpeta v širše mednarodno varnostno okolje in postaja »domena globalnega mednarodnega sistema« (Grizold 1999, 3), pri čemer pa bo morda nekoč lahko (politična) globalizacija imela potencialno moč transformiranja mednarodne politike v svetovno. Beck (2003, 204) npr. ocenjuje, da iz globalizacijske poti ne vodi več nikakršna nacionalna pot, nujno pa transnacionalna in prav tvorba kot je EU bi morda lahko imela pri tem bistveno vlogo. »Le v transnacionalnem prostoru, imenovanem Evropa, se lahko politika posamezne države iz objekta ogrožajoče globalizacije spremeni v subjekt, ki globalizacijo oblikuje. EU kot vidik globalizacije (ki vključuje vse njene elemente) na eni strani, ter EU kot reakcija/odziv nacionalnih držav na globalizacijo, oziroma kot mehanizem, prek katerega se nacionalne države lažje soočajo z globalizacijskimi izzivi (kot so podnebne spremembe) na drugi strani (Hooghe 2003).

Evropa je pri oskrbi z neobnovljivimi viri (fosilna goriva, kovine) in drugega blaga precej odvisna od uvoza. S tem prispeva »k pritiskom na okolje in pospešenim povratnim učinkom na preostale dele sveta«, ocenjuje EEA (2010, 129). Zaradi močne soodvisnosti na globalni ravni tako vse bolj občuti spremembe, ki se dogajajo v drugih regijah sveta, naj si bo posredno preko globalnih podnebnih sprememb ali npr. neposredno preko gospodarskih pritiskov. Kot navaja EEA v svojem poročilu (2010, 129), bo »večina izpustov toplogrednih plinov nastajala zunaj Evrope, kar pa je posledica povečanja blaginje v državah z rastočimi gospodarstvi in velikim številom prebivalstva«. Pri tem je potrebno izpostaviti tudi to, da bodo z vidika podnebnih sprememb najbolj ranljive predvsem države zunaj Evrope, druge pa bodo njene sosede. Nihče pa zagotovo ne ve, kakšen bo končni učinek globalizacijskih procesov, ne le za EU, temveč za celoten svet.

Bližajoča podnebna konferenca, ki bo potekala od 28. novembra do 9. decembra letos v Durbanu v Južni Afriki, lahko za EU in preostali svet pomeni korak naprej ali spust navzdol v kruto prihodnost, za katero pa žal nihče ne more z gotovostjo trditi, kako kruta bi ta lahko zares bila. Izzivi podnebnih sprememb bi namreč lahko privedli do povezav zunanjih politik različnih držav v homogeno globalno politiko, ki bi lahko zagotovila zmago v podnebnem boju. Na preizkusu je namreč politična globalizacija. Pozornost, ki jo EU namenja varnostnim izzivom podnebnih sprememb in tudi krepitvi aktivnega delovanja, oblikovanja skupnih

institucij ter ustreznega financiranja, ne bo imela nobenega velikega učinka, če se delovanje ostalih subjektov mednarodne skupnosti ne okrepi. Pri tem je pomembno zavedanje, da podnebnih sprememb globalnih razsežnosti ne povzroča samo bogastvo, ampak tudi revne države, ki uporabljajo zastarele tehnologije, krčijo deževni gozd in neprimerno upravljajo s strupenimi odpadki (Beck 2003, 39-40). Zato je reševanje podnebne krize na nacionalni ali regionalni ravni nesmiselno, pot do oblikovanja regulacije in reševanja tega problema na globalni ravni pa še dolga.

Podnebna konferenca v Københavnu, ki se je odvila decembra 2009, je postala prvi večji neuspeh primer soočanja s podnebnimi spremembami na globalni ravni. Brez pravno zavezujočih dogovorov in brez konkretnih števil pri zavezah za zmanjšanje emisij, je København postal sinonim za poraz na globalni ravni. Tudi za EU je København prinesel razočaranje, saj je tam dobila precej jasno sporočilo, da jo mednarodna skupnost še vedno ne smatra kot enega izmed pomembnejših akterjev v podnebnem boju, in to navkljub aktivnemu delovanju in prilagajanju ter zastavitvi najbolj ambicioznih ciljev, v primerjavi z drugimi državami (zmanjšanje emisij tudi do 20 % do leta 2020; povečanje energetske učinkovitosti ter deleža obnovljivih virov energije za 20 %). EU, kot edina regija na svetu, ki je uzakonila zavezo za zmanjšanje izpustov do leta 2020, je bila tako soočena z očitno dominanco največjih svetovnih onesnaževalk, ZDA in Kitajske, ki sta njeno zavzetost ter (pretirano?) ambicioznost malone izničili. Prevelika ambicioznost je tako EU pripeljala do posredne izločitve iz pogajanj, za katera pa je EU (ne)upravičeno pričakovala čisto drugačen izid. EU si takšnih padcev ne more več privoščiti, še posebej če želi postati učinkovitejša in pomembnejša v nastajajočem svetovnem redu.

København, Cancun in vsi drugi dogovori si zaslužijo določeno priznanje na področju krepitve globalnih dialogov med državami, a brez mednarodno neodvisne kontrole nadzora nad emisijami, je vso angažiranje in podpisovanje različnih dogovorov brezsmiselno. Vsaj tako je zapisano v poročilih IPCC-ja. Kjotski protokol bi, če bile vanj vključene tudi ZDA, zagotovil zmanjšanje emisij razvitih držav za 5,2 % glede na izhodiščno leto. To je seveda daleč premalo za potrebno omejitev rasti povprečne globalne temperature do 2°C glede na predindustrijsko obdobje, zato je potrebno obveznosti razvitih držav v drugem ciljnem obdobju Kjotskega protokola zaostri, postopoma pa tudi omejiti in nato zmanjšati emisije držav v razvoju. O tem že nekaj let potekajo pogajanja v okviru konvencije in protokola, ki pa

zelo počasi napredujejo. Tovrstni »mednarodni okoljski sporazumi /namreč/ predpostavljajo suverene države, ki imajo še vedno suverenost nad uporabo svojih naravnih virov« (Kirn 2004, 218), hkrati pa naj bi te suverene države bile »dolžne« se držati globalne ekosistemske funkcije planeta v mejah, sprejetih z mednarodnimi sporazumi in podpisanimi konvencijami. Če lahko države sprejemajo odprtje trgov in večjo možnost izbire potrošnika ter nižje cene izdelkov in storitev, bi navsezadnje bilo logično, da odpravijo zadržanost do multilateralnih pogodb, ki njihovo delovanje usmerja z mednarodnimi okoljskimi standardi.

EU je v iztekajočem se letu 2011 še vedno na poti prizadevanja, da v podnebnem boju prevzame vodilno vlogo. Svoje izpuste je zmanjšala in je edina na svetu, ki je na tako zelo dobri poti k izpolnitvi obvez iz Kjotskega protokola. Kakšen pa je njen dejanski vzrok tako angažiranega in ambicioznega delovanja, pa ostaja stvar presoje posameznika. Osebnostno menim, da EU preko podnebnih sprememb posredno teži k rekonstrukciji mednarodnega sistema. Morda celo k prevzemu statusa vodilne v svetu. To bi bila nekoliko drzna in optimistična poteza s strani EU, še posebej če upoštevamo očitno pomanjkanje vojaške moči in pojemajočo ekonomsko moč. Pričakovanja EU o veliki mednarodni vlogi so namreč že mnogokrat poteptale predvsem njene premajhne zmožnosti (predvsem ekonomske), da tem pričakovanjem zadostijo. Zdi se, kot da je EU v podnebnih spremembah uvidela novo priložnost. Zavedanje vpliva okoljske varnosti na ostale varnosti (varnost posameznika, nacionalna in mednarodna varnost) ter potrditev korelacije podnebnih sprememb na problematiko varnosti (tako na nacionalni kot globalni ravni) je EU ponudilo možnost, da si ponovno poizkusi pridobiti boljšo pozicijo v mednarodnem sistemu, kjer že lep čas prevladuje ameriški hegemon. Podnebne spremembe namreč prinašajo tako nevarnosti kot nove možnosti, globalizacija pa »temeljito spreminja vsakdanje življenje /in/ ustvarja nov mednarodni sistem in nove sile« (Giddens 1998, 41). Akterju kot je EU, lahko globalizacija preko podnebnih sprememb služi kot učinkovito sredstvo za pridobitev pomembnejšega položaja v svetu. Navsezadnje, »mednarodna politika je, tako kot vse politike, borba za moč« (Morgenthau 1995, 102), vpletenost neke države ali skupnosti kot je EU v globalno podnebno politiko, pa le ena od dejavnosti, s katero lahko sodeluje na mednarodnem prizorišču in si morda tako zagotovi možnost širjenja evropskega političnega nadzora zunaj Evrope.

Evropsko podnebna varnostna soodvisnost s preostalim svetom lahko vodi v ogrožanje trajnega razvoja evropskega gospodarstva in družbe, saj podnebne spremembe segajo tako na

družbeno kot na gospodarsko področje. EU lahko pri tem deluje le preko globalizacije, pri tem pa mora biti stabilna in notranje kohezivna integracija evropskih držav, ki lahko učinkovito vpliva na mednarodne dogodke, saj ekonomske moči za vplivanje na globalni politični red ravno nima. Zdi se, da EU želi postati mednarodni akter v vzponu, ki uradno sicer želi dati odgovor na varnostne izzive podnebnih sprememb in s tem navidezno krepiti mednarodno sodelovanje, pa vendar, kar je za nekatere družbe prvovrsten varnostni problem, se v drugih družbah in kulturah lahko zaznava kot poskus intervencionističnega vmešavanja v njihove notranje zadeve in neposredno ogrožanje njihovih interesov. Ni torej izvzeto, da EU ne teži ravno k temu. Slednja je, kot posebej kategoriziran akter mednarodne skupnosti v svojevrstni prednosti, ki preko spretnega izrabljanja večdimenzionalnosti globalizacije (ne)posredno in v naraščajoči intenzivnosti deluje v smeri vplivanja na delovanje drugih akterjev in si postopoma zagotavlja politično, ekonomsko ter varnostno stabilnost, ki bi ji potencialno lahko doprinesla močnejši in stabilnejši status v mednarodnem okolju. Verjetnost njenega dosežka pa je seveda vprašanje časa in spleta dogodkov v prihodnosti. Kot pravi Pikalo, globalizacija je lahko zaslužna za »izjemen napredek in odgovorna še za večjo bedo« (Pikalo v Haček 2006, 47).

Literatura

1. ARSO. 2011. *Podnebne spremembe*. Dostopno prek: <http://www.arso.gov.si/podnebne%20spremembe/> (1. junij 2011).
2. Baylis, John in Steve Smith. 2007. *Globalizacija svetovne politike*. Ljubljana: FDV.
3. Baylis, John, Steve Smith in Patricia Owens, ur. *Globalizacija svetovne politike*. Ljubljana: FDV.
4. Beck, Ulrich. 2003. *Kaj je globalizacija?* Ljubljana: Krtina.
5. Bisley, Nick. 2007. *Rethinking Globalization*. New York: Palgrave Macmillan.
6. Brock, Lothar. 1991. Peace through Parks: The Environment on the Peace Research Agenda. *Journal of Peace Research* 28 (4): 407–423.
7. Climate change. 2011. *Proti novemu začetku*. Dostopno prek: http://climatechange.thinkaboutit.eu/think4/post/towards_a_new_beginning (7. avgust 2011).
8. Cowie, Jonathan. 2007. *Climate Change: Biological and Human Aspects*. United Kingdom: Cambridge University press.
9. Dicken, Peter. 2007. Economic Globalization: Corporations. V *The Blackwell Companion to Globalization*, ur. George Ritzer, 291–306. Oxford: Blackwell Publishing.
10. Dokument Visokega predstavnika in Evropske komisije za Evropski svet. 2008. *Podnebne spremembe in mednarodna varnost*. Dostopno prek: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/SL/reports/99407.pdf (6. julij 2011).
11. Eko-dnevnik. 2010. *Podnebna konferenca v Cancunu se je zaključila s »perspektivnim« dogovorom*. Dostopno prek: <http://eko.dnevnik.si/sl/Novice/998/Podnebna+konferenca+v+Cancunu+se+je+zaklju%C4%8Dila+s+%22perspektivnim%22+dogovorom> (4. julij 2011).
12. Europa. 2008. *Poročilo o izvajanju evropske varnostne strategije - Zagotavljanje varnosti v spreminjajočem se svetu*. Dostopno prek: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/SL/reports/104650.pdf (28. junij 2011).
13. European Commission. 2010a. *Emissions Trading System*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/clima/policies/ets/index_en.htm (20. julij 2011).
14. --- 2010b. *Adaptation to climate change*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/clima/policies/adaptation/index_en.htm (12. junij 2011).

15. EEA. 2004. *Impact's of Europe's Changing Climate*. Dostopno prek: http://www.eea.europa.eu/publications/climate_report_2_2004/impacts_of_europes_changing_climate.pdf (3. julij 2011).
16. --- 2010. *Evropsko okolje – stanje in napovedi 2010: Strnjeno poročilo*. Luksemburg: Urad za publikacije Evropske unije.
17. --- 2011. *O podnebnih spremembah*. Dostopno prek: <http://www.eea.europa.eu/sl/themes/climate/about-climate-change> (5. julij 2011).
18. EUR-lex. 2010. *Prečiščena različica pogodbe o delovanju Evropske unije*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:sl:PDF> (7. maj 2011).
19. --- 2011. *Načrt za prehod na konkurenčno gospodarstvo z nizkimi emisijami ogljika do leta 2050*. Dostopno prek: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0112:FIN:SL:HTML> (3. maj 2011).
20. Giddens, Anthony. 1990. *The Consequences of Modernity*. Stanford: Stanford University Press.
21. --- 1998. *Tretja pot: prenova socialne demokracije*. Ljubljana: ORBIS.
22. --- 2009. *The politics of climate change*. Cambridge: Polity Press.
23. GMES. 2011. *GMES in brief*. Dostopno prek: <http://www.gmes.info/pages-principales/overview/gmes-in-brief/> (7. julij 2011).
24. Grizold, Anton. 1999. *Evropska varnost*. Ljubljana: FDV.
25. Held, David, Anthony McGrew, David Goldblatt in Jonathan Perraton. 1999. *Global Transformations*. Cambridge: Polity Press.
26. Held, David in Anthony McGrew. 2003. The Great Globalization Debate: An Introduction. V *The Global Transformations Reader: an Introduction to the Globalization Debate*, ur. David Held in Anthony McGrew, 1–50. Cambridge: Polity Press.
27. Homer Dixon, Thomas. 1994. Environmental scarcities and violent conflict: Evidence from cases. *International security* 19 (1): 5–40.
28. IISD. 2009. *An IISD Commentary Battling the Elements: the security threat of climate change*. Dostopno prek: http://www.iisd.org/pdf/2009/COP15_Commentary_Battling_the_Elements_Oli_Alec.pdf (19. junij 2011).
29. IMF. 2008. *Globalization: A Brief Overview*. Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/np/exr/ib/2008/053008.htm> (25. avgust).

30. Kajfež Bogataj, Lučka. 2008. *Kaj nam prinašajo podnebne spremembe?* Ljubljana: Pedagoški inštitut.
31. Kajnč, Sabina. 2008. *Razvoj Evropske zunanje politike: od Evropskega političnega sodelovanja do evropske varnostne in obrambne politike.* Ljubljana: FDV.
32. Kalčič, Vesna. 2009. Državni socializem je za bogate, reveži so še vedno na trgu. *Dnevnikov objektiv*, 17. januar. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/objektiv/1042237136 (23. julij 2011).
33. Keohane, Robert O. in Joseph S. Nye. 1987. Power and Interdependence Revisited. *International Organization* 41 (4): 725–53.
34. Kirn, Andrej. 2004. *Narava – družba – ekološka zavest.* Ljubljana: FDV.
35. *Kjotski protokol k Okvirni konvenciji Združenih narodov o podnebnih spremembah – Kyoto protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change.* 1997. Dostopno prek: http://unfccc.int/essential_background/kyoto_protocol/items/1678.php (22. julij 2011).
36. Lah, Avguštin. 2008. *Svetovno potovanje v drugačno prihodnost in leksikon gospodarjenja z okoljem.* Maribor: založba Pivec.
37. Malešič, Marjan, ur. 2002. *Nacionalna in mednarodna varnost.* Ljubljana: FDV.
38. Morgenthau, Hans. 1995. *Politika med narodi.* Ljubljana: DZS.
39. Minas, Megan. 2009. The Relationship between Climate Change and Armed Conflict. *Australian Journal of Peace Studies* 4 (1): 61–71.
40. MZZ. 2011a. *Mednarodna podnebna pogajanja.* Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika/podnebne_spremembe/mednarodna_podnebna_pogajanja/ (12. junij 2011).
41. --- 2011b. *Vpliv podnebnih sprememb na mednarodno varnost.* Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika/podnebne_spremembe/vpliv_podnebnih_sprememb_na_mednarodno_varnost/ (12. junij 2011).
42. OECD. 1997. *Economic globalisation and the environment.* Paris: OECD.
43. *Okvirna konvencija Združenih narodov o podnebnih spremembah – United Nations Framework Convention on Climate Change.* 1992. Dostopno prek: <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf> (10. junij 2011).
44. Pikalo, Jernej. 2006. Neokvirjene slike globalizacije. V *Demokracija v globalizaciji – globalizacija v demokraciji*, ur. Miro Haček in Drago Zajc, 45–57. Ljubljana: FDV.

45. Plut, Dušan. 2005. *Podnebne spremembe – globalni in slovenski večplastni izzivi*. Dostopno prek: <http://www.prihodnost-slovenije.si/up-rs/ps.nsf/krf/4C257163C9BE188BC12570B900361F88?OpenDocument> (13. julij 2011).
46. Robertson, Roland. 1994. *Globalisation — Social Theory and Global Culture*. California: Sage Publications.
47. Robertson, Roland in Kathleen E. White. 2007. What Is Globalization? V *The Blackwell Companion to Globalization*, ur. George Ritzer, 54–66. Oxford: Blackwell Publishing.
48. Scholte, Jan Aart. 2000. *Globalization: A Critical Introduction*. London: Palgrave.
49. Shutterstock. 2011. *Ilustracija: globalne podnebne spremembe*. Dostopno prek: <http://www.shutterstock.com/pic-44419252/stock-photo-background-concept-wordcloud-illustration-of-global-climate-change.html> (7. avgust 2011).
50. SIOL. 2008. *V Parizu vodje parlamentarnih odborov za zunanje zadeve EU*. Dostopno prek: http://www.siol.net/eu/novice/2008/07/predsedniki_odborov.aspx (23. julij 2011).
51. Stiglitz, Joseph E. 2002. *Globalization and its discontents*. London: Penguin Group.
52. Svet Evropske unije. 2003. *Evropska varnostna strategija: Varna Evropa v boljšem svetu*. Dostopno prek: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/QC7809568SLC.pdf (12. junij 2011).
53. Svete, Uroš. 2006. Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije: sredstvo za doseganje globalne varnosti ali globalni varnostni izziv? V *Demokracija v globalizaciji – globalizacija v demokraciji*, ur. Miro Haček in Drago Zajc, 125–141. Ljubljana: FDV.
54. SVPS. 2011a. *Evropska unija*. Dostopno prek: http://www.svps.gov.si/si/podnebni_ukrepi/podnebna_politika_v_sloveniji/evropska_unija/ (12. junij 2011).
55. --- 2011b. *Predlog Zakona o podnebnih spremembah*. Dostopno prek: http://www.svps.gov.si/fileadmin/svps.gov.si/pageuploads/3._osnutek/ZPS_140210_vse.pdf (13. junij 2011).
56. --- 2011c. *Podnebne spremembe*. Dostopno prek: http://www.svps.gov.si/si/podnebne_spremembe/ (12. junij 2011).
57. --- 2011č. *Mednarodno sodelovanje*. Dostopno prek: http://www.svps.gov.si/si/podnebni_ukrepi/mednarodno_sodelovanje/ (12. junij 2011).

58. UNFCCC. 2007. *Bali action plan*. Dostopno prek: http://unfccc.int/files/meetings/cop_13/application/pdf/cp_bali_action.pdf (10. junij 2011).
59. Urad vlade Republike Slovenije za komuniciranje. 2011. *Kako odzivna je globalna raven?* Dostopno prek: <http://www.evropa.gov.si/si/podnebne-spremembe/boj-proti-podnebnim-spremembam/kako-odzivna-je-globalna-raven/> (3. julij 2011).
60. Vreg, France. 2001. Globalizacija in elektronska demokracija. *Teorija in praksa* 38 (1): 5–28.
61. Waters, Malcolm. 2000. *Globalization*. London in New York: Routledge.